

VU Research Portal

Proeven van de Preek

Stark, F.

2005

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Stark, F. (2005). *Proeven van de Preek: Een praktisch-theologisch onderzoek naar de preek als het Woord van God.* [, Vrije Universiteit Amsterdam]. Boekencentrum.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Inhoudsopgave

WOORD VOORAF	3
1. DE PREDIKING ALS LEVEND WOORD VAN GOD	5
1.1. Prediking vandaag	5
1.2. Het eigen karakter van protestantse prediking	6
1.3. Actuele ontwikkelingen	9
1.4. Prediking als Woord van God?	16
1.5. De communicatie tussen God en mens als onderzoeksterrein	18
1.6. Vraagstelling van het onderzoek	20
1.7. Opbouw van het onderzoek	21
1.8. Relevantie van onderzoek naar hedendaagse prediking	25
1.9. De plaats van de homiletiek in de theologische encyclopedie	26
1.10. Het praktisch-theologisch karakter van het onderzoek	29
1.11. Definiëring van begrippen	29
2. PREDIKING ALS GODS WOORD: ONTSTAAN EN ONTWIKKELING	32
2.1. Inleiding	32
2.2. Het spreken van God in de Joodse traditie	32
2.2.1. Prediking in de synagoge	34
2.2.2. Conclusies	37
2.3. Een cultuur van welsprekendheid	39
2.4. Prediking in het Nieuwe Testament	40
2.4.1. Het evangelie naar Marcus	40
2.4.2. Het evangelie naar Lucas	42
2.4.3. Het evangelie naar Matteüs	42
2.4.4. Het evangelie naar Johannes	43
2.4.5. Conclusies	44
2.4.6. De nieuwtestamentische brieven	46
2.4.7. Conclusies	49
3. DE PREDIKING ALS WOORD VAN GOD IN DE VROEG-CHRISTELIJKE EN MIDDELEEUWSE TRADITIE	51
3.1. De prediking in de tweede en derde eeuw	51
3.1.1. Conclusies	54
3.2. De Griekse prediking in de vierde eeuw	55
3.3. De Latijnse prediking in de vierde eeuw	56
3.3.1. Aurelius Augustinus	57
3.3.2. Conclusies	61
3.4. Prediking in de Middeleeuwen	62
3.4.1. Formalisering van de prediking	63
3.4.2. Volksprediking in de 7 ^e - 10 ^e eeuw	64

Inhoudsopgave

3.4.3.	Kloosterprediking in de 11 ^e en 12 ^e eeuw	66
3.4.4.	Prône en pronaus.....	67
3.4.5.	Prediking door de bedelorden.....	68
3.4.6.	De prediking en het sacrament	69
3.4.7.	Middel nederlandse prediking en de (Neder)Duitse mystiek	70
3.4.8.	Profetische prediking.....	73
3.4.9.	Conclusies	75
3.5.	Samenvattende conclusies over voor-reformatorische prediking.....	77
4.	DE REFORMATIE: GODS WOORD CENTRAAL	80
4.1.	Context.....	80
4.2.	Maarten Luther (1483-1546): Prediking als Christuspresentie.....	82
4.2.1.	Antropologie	82
4.2.2.	Wet en evangelie.....	83
4.2.3.	De werking van het Woord Gods.....	83
4.2.4.	Christus in de prediking.....	84
4.2.5.	De functie van de prediking	85
4.2.6.	De prediker en de hoorders.....	86
4.2.7.	De praktijk van de prediking	88
4.2.8.	Conclusies	89
4.3.	Ulrich Zwingli (1448-1531): Prediking als transformatie.....	90
4.3.1.	Conclusies	92
4.4.	Johannes Calvijn (1509-1564): Prediking tot eer van God.....	92
4.4.1.	Antropologie	93
4.4.2.	Het Woord van God bij Calvijn	93
4.4.3.	De prediking centraal.....	95
4.4.4.	De werking van de prediking	95
4.4.5.	Prediking als sacrament	97
4.4.6.	De functie van de prediking	98
4.4.7.	De prediker en de hoorders.....	98
4.4.8.	De praktijk van de prediking	100
4.4.9.	Conclusies	101
4.5.	Tenslotte	102
5.	CONFESSIONELE CONSOLIDATIE: REFORMATORISCHE BELIJDENISSEN OVER DE PREDIKING ALS WOORD VAN GOD	103
5.1.	Inleiding	103
5.2.	H. Bullinger: 'Praedicatio verbi Dei'	104
5.2.1.	Confessio Helvetica posterior	105
5.3.	De Nederlandse Geloofsbelijdenis	108
5.4.	De Heidelbergse Catechismus	109
5.5.	De Dordtse Leerregels	111
5.6.	Conclusies	112

6.	DE VERLICHTING VAN DE MENS EN VERLICHTE PREDIKING	114
6.1.	Een eerste protestantse homiletiek	114
6.2.	Ontwikkelingen in Nederland	115
6.3.	F. D. E. Schleiermacher (1768-1834): Prediking als communicatief en representerend handelen	116
6.3.1.	De eigen aard en het doel van de prediking	118
6.3.2.	Prediking en Christuspresentie	119
6.3.3.	De Heilige Schrift en de prediking	120
6.3.4.	De prediker en de hoorders; ambt en gemeente	121
6.3.5.	Conclusies	123
6.4.	‘Vermittlung’ als brug tussen modernisme en christelijk geloof	124
6.5.	Prediking in de Nederlandse situatie	125
6.5.1.	Een praktijkbericht van midden-19 ^e eeuwse prediking	127
6.5.2.	Evangelieprediking bij W. Muurling	129
6.5.3.	Moderne en ethische theologie	131
6.5.4.	Conclusies	135
7.	WOORD EN GEEST BIJ NEO-CALVINISTEN	137
7.1.	A. Kuyper: Gods Woord in de ‘vergadering der gelovigen’	137
7.1.1.	Het Woord van God, de Heilige Schrift en de Heilige Geest	138
7.1.2.	De actualiteit van de bediening van het Woord	140
7.1.3.	Onderscheidenlijke prediking voor de wedergeborenen	140
7.1.4.	De werking van de prediking bij de hoorders	142
7.1.5.	De praktijk van de prediking	143
7.1.6.	Prediking en sacramenten	144
7.1.7.	Conclusies	145
7.2.	H. Bavinck: de verbinding van Woord en Geest	146
7.2.1.	De Heilige Schrift als objectieve openbaring van Gods Woord	147
7.2.2.	Het testimonium Spiritus Sancti internum als inwendige werking van het Woord Gods	148
7.2.3.	Een heilsordelijke toe-eigening van het geloof	149
7.2.4.	De mens als geroepene door het Woord	151
7.2.5.	Conclusies	152
7.3.	T. Hoekstra (1881-1936): Toepassing van het Woord Gods met het oog op de mens	153
7.3.1.	De ‘Gereformeerde Prediking’ en de ‘Gereformeerde Homiletiek’	154
7.3.2.	Bediening van Gods Woord: de dynamiek van verklaren en toepassen	155
7.3.3.	De rol van de psychologie bij de toe-eigening van de prediking	157
7.3.4.	Indeling van de preekstof naar psychologische motieven	158
7.3.5.	Prediking als Woord Gods?	159
7.3.6.	De praktijk van de prediking	160
7.3.7.	Conclusies	160

Inhoudsopgave

8.	HET WOORD VAN GOD EN DE DIENST VAN MENSEN	162
8.1.	De onmogelijke mogelijkheid van Gods Woord in mensenwoorden	162
8.1.1.	E. Thurneysen (1888-1974): ‘das Wort im Worte’	162
8.2.	K. Barth (1886-1968): Dogmatiek als leer van de prediking	164
8.2.1.	Het Woord van God verkondigt zichzelf	165
8.2.2.	De dubbele preekdefinitie in de homiletiek van Barth	168
8.2.3.	Conclusies	171
8.3.	Nederlandse ontwikkelingen en de receptie van de dialectische preekopvatting in het Nederlands protestantisme	172
8.3.1.	Een gereformeerde visie op de theologie van Barth	173
8.3.2.	K. Dijk (1885-1968): De bediening van Gods Woord als acte van geloof	175
8.3.3.	De Liturgische Beweging in de Nederlandse Hervormde Kerk	177
8.3.4.	Conclusies	183
9.	DE ERVARING VAN GODS WOORD: DE HOORDER ALS MODERN EN POSTMODERN THEMA	185
9.1.	E. Lange: de prediking tussen aanvechting en belofte	185
9.2.	J. Furet en de mens als intermediair	186
9.3.	G.D.J. Dingemans: een homiletiek van de hoorder	188
9.4.	H. Luther: de prediking als geënceneerde tekst	190
9.5.	Postmodern pleidooi voor de kunst van prediking	191
9.6.	Nieuwe normativiteit	192
9.7.	Conclusies	193
10.	SAMENVATTENDE CONCLUSIES IN EEN HOMILETISCH MODEL	195
10.1.	Samenvattende conclusies van het eerste deel van het onderzoek	195
10.1.1.	Ontwikkelingslijnen ten aanzien van het verstaan van prediking als Woord van God	196
10.1.2.	Richtinggevende factoren	199
10.1.3.	Sacramentalisering, actualisering en referentie	202
10.2.	Een homiletisch model	204
11.	DE STRUCTUUR VAN PREEKANALYSE EN VRAGENLIJSTEN	207
11.1.	Inleiding; prediking als theologie in actu	207
11.2.	Onderzoeksbeschrijving en methodische verantwoording	209
11.2.1.	De keuze voor Pinksteren	209
11.2.2.	De selectie van kerken	210
11.2.3.	De zes factoren van het homiletisch model	212
11.2.4.	Factoren, patronen en typen	213
11.3.	Drie deelverzamelingen van onderzoeksmateriaal	213
11.3.1.	Eerste deelverzameling: de preken	214
11.3.2.	Nadere uitwerking van de zes factoren van fase 4	216
11.3.3.	De vragenlijsten	219
11.3.4.	Tweede deelverzameling: vragenlijst voor de kerkgangers	219
11.3.5.	De kerkgangers: relatie homiletisch model en vragenlijst	221
11.3.6.	Derde deelverzameling: vragenlijst voor de voorgangers	223

11.3.7.	De voorgangers: relatie homiletisch model en vragenlijst.....	224
12.	EEN TYPOLOGIE VAN PREDIKING; CLASSIFICATIE VAN PROTESTANTSE PREDIKING VANUIT DE KWALITEITEN VAN WOORD EN GEEST	227
12.1.	Toespitsing van de theorie naar een typologie	227
12.2.	Een praktisch-theologische typologie	227
12.3.	Centrale noties: Woord en Geest.....	228
12.4.	De lijn van het Woord: tekstcentrische en applicatiecentrische prediking.....	229
12.4.1.	Tekstcentrische prediking.....	231
12.4.2.	Applicatiecentrische prediking.....	232
12.5.	De lijn van de Geest: kerygmatische, didactische en paracletische prediking...	234
12.5.1.	Kerygmatische prediking.....	236
12.5.2.	Didactische prediking.....	238
12.5.3.	Paracletische prediking.....	240
12.6.	Retorisch-communicatieve aspecten van de prediking	242
12.7.	Overzicht preektypen	243
13.	KERKGANGERS EN VOORGANGERS.....	244
13.1.	Kerkgangers spreken zich uit over kerkdienst en prediking.....	244
13.1.1.	Een groepsportret van de kerkgangers	244
13.1.2.	De kerkgangers en de bijbeltekst in relatie tot kerkdienst en prediking	247
13.1.3.	De kerkgangers en hun voorganger.....	249
13.1.4.	De kerkgangers en de (pinkster)prediking	250
13.2.	De pinksterpreek.....	251
13.2.1.	De kerkgangers en de context van de prediking	253
13.2.2.	De kerkgangers, de Heilige Geest en de prediking.....	255
13.2.3.	Conclusies en kerkgangersprofiel	256
13.3.	Vijftien voorgangers spreken zich uit over kerkdienst en prediking	258
13.3.1.	Een groepsportret van de vijftien voorgangers	259
13.3.2.	De voorgangers en de bijbeltekst in relatie tot kerkdienst en prediking.....	267
13.3.3.	De voorgangers en de preek	269
13.3.4.	De voorgangers en de hoorders.....	275
13.3.5.	De voorgangers en de context van de pinksterdienst.....	276
13.3.6.	De voorgangers, de Heilige Geest en de prediking.....	277
13.3.7.	Conclusies en voorgangersprofiel	279
13.3.8.	Vergelijking van voorgangers en kerkgangers	281
14.	HET TEKSTCENTRISCH-KERYGMATISCHE PREEKTYPE.....	284
14.1.	Inleiding	284
14.2.	Preek S: 'Bevrijding uit beslotenheid'	284
14.3.	Analyse van de preek	288
14.3.1.	Algemene karakteristieken.....	288
14.3.2.	Opbouw van de preek.....	289
14.3.3.	Taal van de preek.....	290
14.3.4.	De hoorders: de beslotenheid prijsgeven	291

Inhoudsopgave

14.3.5.	De schriftlezing als spiegel voor de hoorder	292
14.3.6.	De voorganger als deelgenoot	293
14.3.7.	De context van liturgie, kerk en maatschappij	294
14.3.8.	De Heilige Geest ofwel Jezus als de Levengevende	296
14.3.9.	Typering van de preek	297
14.4.	Profiel van de voorganger	298
14.4.1.	Persoonlijk en professioneel profiel	298
14.4.2.	De voorganger en de bijbeltekst	300
14.4.3.	De voorganger en de preek	300
14.4.4.	De voorganger en de context van de pinksterpreek	301
14.4.5.	De voorganger en de hoorders	302
14.4.6.	De voorganger en de Heilige Geest	302
14.4.7.	Typering van de voorganger	302
14.5.	Profiel van de hoorders	302
14.5.1.	Kerkelijk profiel	302
14.5.2.	Preekprofiel	303
14.5.3.	Pinksterdienst	305
14.5.4.	Typering van de hoorders	306
14.6.	De driehoek kerkgangers, voorganger en preek	306
14.7.	Overige preken van dit type	308
14.8.	Evaluatie van het tekstcentrisch-kerygmatische preektype	308
15.	HET TEKSTCENTRISCH-DIDACTISCHE PREEKTYPE	310
15.1.	Inleiding	310
15.2.	Preek C: 'Allen vervuld met de Heilige Geest'	310
15.3.	Analyse van de preek	314
15.3.1.	Algemene karakteristieken	314
15.3.2.	Opbouw van de preek	314
15.3.3.	Taal van de preek	316
15.3.4.	De hoorders: de hand in eigen boezem	317
15.3.5.	De schriftlezing als richtingwijzer	318
15.3.6.	De voorganger als getuige van een kritische boodschap	319
15.3.7.	De context van liturgie, kerk en maatschappij	319
15.3.8.	De Heilige Geest 'vult' de kerk en maakt haar tot getuige	321
15.3.9.	Typering van de preek	322
15.4.	Profiel van de voorganger	322
15.4.1.	Persoonlijk en professioneel profiel	322
15.4.2.	De voorganger en de bijbeltekst	323
15.4.3.	De voorganger en de preek	324
15.4.4.	De voorganger en de context van de pinksterpreek	324
15.4.5.	De voorganger en de hoorders	325
15.4.6.	De voorganger en de Heilige Geest	325
15.4.7.	Typering van de voorganger	326
15.5.	Profiel van de hoorders	326
15.5.1.	Kerkelijk profiel	326
15.5.2.	Preekprofiel	327

15.5.3.	Pinksterdienst.....	328
15.5.4.	Typering van de hoorders.....	328
15.6.	De driehoek kerkgangers, voorganger en preek.....	329
15.7.	Overige preken van dit type.....	330
15.8.	Evaluatie van het tekstcentrisch-didactische preektype.....	333
16.	HET TEKSTCENTRISCH-PARACLETISCHE PREEKTYPE	335
16.1.	Inleiding	335
16.2.	Preek B: ‘De Geest breekt door grenzen heen’	335
16.3.	Analyse van de preek	340
16.3.1.	Algemene karakteristieken	340
16.3.2.	Opbouw van de preek	341
16.3.3.	Taal van de preek.....	343
16.3.4.	De hoorders: pleidooi voor openheid	344
16.3.5.	De schriftlezing: evangeliecommentaar bij het Oude Testament.....	345
16.3.6.	De voorganger als betrokken en deskundig theoloog.....	347
16.3.7.	De context van liturgie, kerk en maatschappij	347
16.3.8.	De Heilige Geest maakt mensen open	349
16.3.9.	Typering van de preek	350
16.4.	Profiel van de voorganger.....	350
16.4.1.	Persoonlijk en professioneel profiel	350
16.4.2.	De voorganger en de bijbeltekst.....	351
16.4.3.	De voorganger en de preek.....	352
16.4.4.	De voorganger en de context van de pinksterpreek	352
16.4.5.	De voorganger en de hoorders.....	353
16.4.6.	De voorganger en de Heilige Geest.....	353
16.4.7.	Typering van de voorganger.....	354
16.5.	Profiel van de hoorders	354
16.5.1.	Kerkelijk profiel.....	354
16.5.2.	Preekprofiel.....	355
16.5.3.	Pinksterdienst.....	357
16.5.4.	Typering van de hoorders	358
16.6.	De driehoek kerkgangers, voorganger en preek.....	359
16.7.	Overige preken van dit type.....	361
16.8.	Evaluatie van het tekstcentrisch-paracletische preektype.....	362
17.	HET APPLICATIECENTRISCH-KERYGMATISCHE PREEKTYPE	363
17.1.	Inleiding	363
17.2.	Preek P: ‘De Heilige Geest op iedereen’	363
17.3.	Analyse van de preek	373
17.3.1.	Algemene karakteristieken	373
17.3.2.	Opbouw van de preek	374
17.3.3.	Taal van de preek.....	376
17.3.4.	De hoorders: een aanmoediging voor jong en oud	377
17.3.5.	De schriftlezing: voorbeelden en bewijsplaatsen.....	378
17.3.6.	De voorganger: vreugde en diepe ernst.....	379

Inhoudsopgave

17.3.7.	De context van liturgie, kerk en maatschappij	380
17.3.8.	De Heilige Geest als Degene die je doet leven met Christus	381
17.3.9.	Typering van de preek	381
17.4.	Profiel van de voorganger	382
17.4.1.	Persoonlijk en professioneel profiel	382
17.4.2.	De voorganger en de bijbeltekst	383
17.4.3.	De voorganger en de preek	384
17.4.4.	De voorganger en de context van de pinksterpreek	385
17.4.5.	De voorganger en de hoorders	386
17.4.6.	De voorganger en de Heilige Geest	386
17.4.7.	Typering van de voorganger	387
17.5.	Profiel van de hoorders	387
17.5.1.	Kerkelijk profiel	387
17.5.2.	Preekprofiel	388
17.5.3.	Pinksterdienst	390
17.5.4.	Typering van de hoorders	391
17.6.	De driehoek kerkgangers, voorganger en preek	391
17.7.	Overige preken van dit type	393
17.8.	Evaluatie van het applicatiecentrisch-kerygmatische preektype	394
18.	HET APPLICATIECENTRISCH-DIDACTISCHE PREEKTYPE	395
18.1.	Inleiding	395
18.2.	Preek H: 'De Heilige Geest als Grote Communicator'	395
18.3.	Analyse van de preek	399
18.3.1.	Algemene karakteristieken	399
18.3.2.	Opbouw van de preek	399
18.3.3.	Taal van de preek	401
18.3.4.	De hoorders: geloof en biografie	402
18.3.5.	De schriftlezing als geloofsverhaal	403
18.3.6.	De voorganger als communicator	404
18.3.7.	De context van liturgie, kerk en maatschappij	404
18.3.8.	De Heilige Geest ofwel God als de grote Communicator	406
18.3.9.	Typering van de preek	407
18.4.	Profiel van de voorganger	407
18.4.1.	Persoonlijk en professioneel profiel	407
18.4.2.	De voorganger en de bijbeltekst	409
18.4.3.	De voorganger en de preek	409
18.4.4.	De voorganger en de context van de pinksterpreek	410
18.4.5.	De voorganger en de hoorders	411
18.4.6.	De voorganger en de Heilige Geest	412
18.4.7.	Typering van de voorganger	412
18.5.	Profiel van de hoorders	412
18.5.1.	Kerkelijk profiel	413
18.5.2.	Preekprofiel	414
18.5.3.	Pinksterdienst	415
18.5.4.	Typering van de hoorders	416

18.6.	De driehoek kerkgangers, voorganger en preek.....	416
18.7.	Overige preken van dit type.....	418
18.8.	Evaluatie van het applicatiecentrisch-didactische preektype	419
19.	HET APPLICATIECENTRISCH-PARACLETISCHE PREEKTYPE	421
19.1.	Inleiding	421
19.2.	Preek D: ‘Vrede in Christus’	421
19.3.	Analyse van de preek	424
19.3.1.	Algemene karakteristieken	424
19.3.2.	Opbouw van de preek	424
19.3.3.	Taal van de preek	425
19.3.4.	De hoorders: ter verantwoording geroepen.....	426
19.3.5.	De schriftlezing als aangever voor een appèl op de hoorder	427
19.3.6.	De voorganger kiest partij	428
19.3.7.	De context van liturgie, kerk en maatschappij	428
19.3.8.	De vrede van Christus en de Heilige Geest.....	430
19.3.9.	Typering van de preek	430
19.4.	Profiel van de voorganger.....	431
19.4.1.	Persoonlijk en professioneel profiel	431
19.4.2.	De voorganger en de bijbeltekst.....	432
19.4.3.	De voorganger en de preek.....	433
19.4.4.	De voorganger en de context van de pinksterpreek	433
19.4.5.	De voorganger en de hoorders.....	434
19.4.6.	De voorganger en de Heilige Geest.....	434
19.4.7.	Typering van de voorganger.....	434
19.5.	Profiel van de hoorders	435
19.5.1.	Kerkelijk profiel.....	435
19.5.2.	Preekprofiel.....	436
19.5.3.	Pinksterdienst.....	438
19.5.4.	Typering van de hoorders	438
19.6.	De driehoek kerkgangers, voorganger en preek.....	439
19.7.	Overige preken van dit type.....	441
19.8.	Evaluatie van het applicatiecentrisch-paracletische preektype	441
20.	EVALUATIE VAN HET ONDERZOEK, CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	443
20.1.	De vragen van het onderzoek	443
20.2.	Evaluatie van de empirische onderzoeksresultaten.....	444
20.2.1.	Vergelijking resultaten kerkgangers en voorgangers.....	444
20.2.2.	Resultaten met betrekking tot de waardering van preken.....	447
20.2.2.1	De meest gewaardeerde preken.....	448
20.2.2.2	De minst gewaardeerde preken	449
20.2.2.1	De overige preken.....	449
20.2.3.	Evaluatie van de preektypen.....	449
20.2.4.	Slotconclusies ten aanzien van de methodiek van het empirisch onderzoek ..	452
20.3.	Aanknopingspunten voor een actuele vertolking van de prediking als Woord van God.....	454

Inhoudsopgave

20.3.1.	Recente ontwikkelingen nader bezien vanuit de empirie	455
20.3.2.	Een model voor de preekvoorbereiding	458
20.4.	Aanzet tot theorievorming: de eigenheid van protestantse prediking	460
20.4.1.	De preek als noodzakelijke en kritische articulatie van geloof	460
20.4.2.	Het Woord in zijn sacramentele dimensie	462
20.4.3.	De Heilige Geest in sacramentalisering, actualisering en referentie	462
20.4.4.	De epiclese als onderstroom van de prediking	465
20.5.	Proeven van de preek als Gods Woord	466
SUMMARY		468
BIJLAGE 1: VRAGENLIJST VOOR KERKGANGERS		476
BIJLAGE 2: VRAGENLIJST VOOR VOORGANGERS		485
LITERATUUR		493